

BRICS MAMLAKATLARINING IQTISODIY-SIYOSIY TAHLILI

Abdusattorova Malikaxon

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10419863>

Annotatsiya. Ushbu maqolada dunyo siyosiy-iqtisodiy tuzilmasida muhim o'rin egallagan tashkilotlardan biri BRICS haqida ma'lumot berilgan. Qolaversa, tuzilmaga a'zo davlatlarning iqtisodiy-siyosiy ahvoli tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: BRICS, iqtisod, siyosat, assambleya, yalpi ichki mahsulot, telekommunikatsiya, elektron tijorat reytingi.

ECONOMIC AND POLITICAL ANALYSIS OF BRICS COUNTRIES

Abstract. This article provides information about BRICS, one of the organizations that occupy an important place in the world's political and economic structure. In addition, the economic and political situation of the member states of the structure was analyzed.

Keywords: BRICS, economy, politics, assembly, gross domestic product, telecommunications, e-commerce rating.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ И ПОЛИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СТРАН БРИКС

Аннотация. В данной статье представлена информация о БРИКС, одной из организаций, занимающих важное место в мировой политической и экономической структуре. Кроме того, было проанализировано экономическое и политическое положение государств-членов структуры.

Ключевые слова: БРИКС, экономика, политика, сборка, валовой внутренний продукт, телекоммуникации, рейтинг электронной коммерции.

BRICS – Braziliya, Rossiya, Hindiston, Xitoy va Janubiy Afrika mamlakatlaridan tuzilgan tashkiloti bo'lib, ushbu tashkilotning asosiy maqsadi kelajakda jahon iqtisodiyotini istiqbolli rivojlantirishga qaratilgan. Dastlab, BRICS faqat 2001 yilda Jim O'Nil tomonidan yaratilgan bo'lib, iqtisodchilar va siyosatshunoslar tomonidan kelgusi ellik yilga mo'ljallangan yuqori iqtisodiy o'sishga ega bo'lgan rivojlanayotgan mamlakatlarga murojaat qilish uchun foydalanilgan va o'zlarini katta global salohiyat sifatida mustahkamlagan nomenklatura edi.

Biroq, Birlashgan Millatlar Tashkilotining 61-Bosh assambleyasida, 2006-yilda Braziliya, Rossiya, Hindiston va Xitoy allaqachon keng tarqalgan nomenklaturani diplomatik tarzda rasmiylashtirishga qaror qildilar va bu mamlakatlarga ko'proq kollektiv iqtisodiy va katta aloqalar uchun imkoniyat yaratdilar. 2011 yilda esa Janubiy Afrika rasman BRICS tarkibiga kiritilgan.¹

BRICS a'zolari iqtisodiyoti tez rivojlanayotgan yirik mamlakatlar sifatida ifodalanadi. Ushbu mamlakatlar iqtisodiyotining rivojlanganligini, ijobiy barqarorligini, ham kuchliligini va jahon iqtisodiyoti uchun resurslari ko'pligini ko'rishimiz mumkin: Braziliya - Jahon iqtisodiyotida yalpi ichki mahsulot tengligi bilan dunyoda 7- o'rinda, qishloq xo'jaligi mahsulotlariga boy; Rossiya - Jahon iqtisodiyotida mineral resurslarga boy shu bilan birga yalpi ichki mahsulot bo'yicha 5-6 o'rinda, eng yirik hududga ega va dunyodagi ikki yirik yadroviy kuchlardan biridir; Hindiston - jahon iqtisodiyotida yalpi ichki mahsulot tenglik bilan dunyoda 3- o'rinda, bir

¹Пробуждение БРИК / под ред. В. А. Никонова. – М., 2009. – С. 9.

milliarddan ortiq aholisi bor. Intellektual resurslarga ega, aholisi ikki xil tabaqaga bo'lingan boylar va qashshoqlar, atomi bilan katta kuchga ega; Xitoy - Jahon iqtisodiyotida yalpi ichki mahsuloti hamda iqtisodiyoti rivojlanishi bilan 1- o'rinda shu bilan birga dunyoda birinchi eksport ("dunyo zavodi"), dunyodagi eng yirik valyuta zaxiralariga ega, dunyodagi eng yirik aholi va atom elektrenergiasiga egadir; Janubiy Afrika - Jahon iqtisodiyotida yalpi ichki mahsulot tenglik va iqtisodiyoti bilan 25-29 o'ringa ega, tabiiy resurslarga boy.

BRICS iqtisodiy blokning bir qismi emasligini, shunchaki ittifoq tuzishini yoki nizomisiz xalqaro norasmiy mexanizmni - global senariyda umumiy iqtisodiy va siyosiy manfaatlar uchun kuchlarni birlashtirishga intilishini ta'kidlash muhimdir. Bu iqtisodiy blok bo'lmaganligi sababli, BRICS mamlakatlari orasida umumiy bozor, savdo va bojxona kelishuvlari, shuningdek, a'zolarining bir ovozdan siyosati mavjud emas. Ushbu ittifoqning bir qismi bo'lgan mamlakatlarda juda ko'p muammolar mavjud, chunki ular dunyo aholisining taxminan 40 foizini va kambag'allik chegarasida bo'lganlar sonining yarmidan ko'pini jamlaydi.²

Siyosat bilan bog'liq holda, BRICS bankining yaratilishi Durban (Janubiy Afrika) da bo'lib o'tgan BRICS V sammitida muhokama qilingan bo'lib, u nafaqat ittifoq mamlakatlarini, balki boshqa rivojlanayotgan mamlakatlarni ham iqtisodiy qo'llab-quvvatlash uchun yaratilishi kerak edi.

22-24 avgust kunlari Yoxannesburgdagi sammitda Birlashgan Arab Amirliklari, Saudiya Arabistoni, Eron, Argentina, Misr va Efiopiya ushbu iqtisodiy blokka a'zo bo'lish uchun rasmiy taklif oldi. Ularning to'liq a'zoliqi 2024-yil 1-yanvardan boshlanadi. Ma'lum bo'lishicha, ayni damda jami 23 davlat BRICSGa qo'shilish istagini bildirgan.

Raqamli iqtisodiyotning (RI) so'nggi yillarda BRICS tashkilotiga a'zo mamlakatlar yalpi ichki mahsulotiga qo'shgan hissasi Janubiy Afrika Respublikasi (JAR)da 2 foiz va Rossiyada 4 foizdan, Hindistonda 6,9 foizgacha, Xitoyda 7,8 foizni shuningdek, Braziliyada 22% ni tashkil etadi. BRICSGa a'zo mamlakatlar birgalikda global axborot-kommunikatsiya texnologiyalari eksportining qariyb 30 foizini va global raqamli xizmatlar eksportining atigi 11 foizini tashkil qiladi.

2. BRICS tashkiloti tarkibiga kiruvchi mamlakatlar nisbatan rivojlangan raqamli infratuzilmaga ega. Aholining qariyb 90% 3G/4G mobil tarmoqlari bilan qamrab olingan va hozirda 5G tarmoqlari keng tarqala boshladi.³

2021-yil oxiriga kelib, Xitoyda 5G abonentlari soni 387 millionga yetdi va 2025 yilga kelib bu raqam 450 millionga oshishi kutilmoqda. Janubiy Afrika Respublikasida yetakchi telekommunikatsiya operatorlari hali 5G tarmog'ini rivojlantirishning dastlabki bosqichida. Braziliya va Hindiston 2023 yil boshida 5G xizmatlarini kengaytirishni, Rossiya esa 5G ni ishga tushirishni rejalashtirmoqda.⁴

3. Oxirgi 20 yil ichida BRICS tashkiloti tarkibiga kiruvchi mamlakatlarda internetdan foydalanuvchilar soni keskin oshdi, Internetga ulanish sifati barqaror ravishda yaxshilandi. Biroq,

² Goldman Sachs. Global Economics Paper No: 99. Dominic Wilson, Roopa Purushothaman. Dreaming With BRICs: The Path to 2050.

³ Давыдов, В. М. Особенности сотрудничества в формате БРИК и роль России / В. М. Давыдов // БРИК: предпосылки сближения и перспективы взаимодействия. – М. : ИЛА РАН, 2010.

⁴ Совместное заявление глав государств и правительств стран-участниц Второго саммита БРИК (г. Бразилиа, 15 апреля 2010 г.).

BRICSGa a'zo mamlakatlarda mobil internet narxi hali ham jahondagi o'rtacha ko'rsatkichdan yuqori, shuningdek, ayollarning Internetdan foydalanish imkoniyatlarini ham yanada kengaytirish zarur. Internetdan foydalanuvchi ayollar ko'rsatkichining eng yuqori foizi Braziliya va Rossiyada 85% bo'lsa, undan keyin esa Xitoy 71% ko'rsatkichga ega. Hindistonda ayollarning atigi 15 foizi Internetdan foydalanadilar.

4. Elektron tijorat raqamli iqtisodiyotning muhim segmenti bo'lib, global onlayn chakana savdo 2019-yildagi 16% dan 2020-yilda 19% gacha o'sdi.

BRICS tashkiloti tarkibiga kiruvchi mamlakatlar yirik elektron tijorat bozorlariga ega bo'lsa-da, Internetdan foydalanuvchilar orasida onlayn xarid qiluvchilarning ulushi Hindiston va Janubiy Afrika Respublikasida 20 foizdan, Braziliya va Rossiyada 40 foizgacha, Xitoyda esa deyarli 80 foizni tashkil qiladi. 2021-yilda Xitoyda 1,37 trillion dollarni, Hindistonda 85,4 milliard dollarni, Rossiyada 42,6 milliard dollarni, Braziliyada 39,3 milliard dollarni va Janubiy Afrika Respublikasida 7,3 milliard dollarni tashkil etgan biznesning elektron tijorat segmenti sezilarli o'sdi.⁵

5. BRICS tashkiloti tarkibiga kiruvchi mamlakatlar milliy va xalqaro elektron tijorat platformalarini yaratdilar va elektron tijorat pandemiyadan tiklanish davrida savdoning tez o'sishini ta'minlashga hissa qo'shdi. Xitoy dunyodagi eng yirik onlayn chakana savdo bozorlaridan biriga ega bo'lib, 2020-yilda 1,8 trillion dollarga baholangan. Xitoyning eng yirik elektron tijorat firmalari orasida Alibaba, JD.com va Pinduoduo 873 milliard dollarlik uyali aloqa tijorati bilan elektron savdo bozorida yetakchilik qiladi.

6. Ma'lumotlarni qayta ishlash markazlari – ma'lumotlarni saqlash, qayta ishlash va tarqatish orqali raqamli iqtisodiyotda asosiy rol o'ynaydi. Biroq, dunyodagi ma'lumotlar markazlarining deyarli 80 foizi (4 714 ta) rivojlangan mamlakatlarda, asosan, Shimoliy Amerika va Yevropada joylashgan.⁶

BRICS tashkiloti tarkibiga kiruvchi mamlakatlardagi ma'lumotlar markazlari bozori mahalliy kompaniyalarning bozor ulushi ortib borayotgani sababli tez o'sishi kutilmoqda. Braziliyada ma'lumotlarni qayta ishlash markazlari bozori 2026 yilga borib 2,6 milliard dollarga, Rossiyada 2,02 milliard dollarga, Xitoyda 36,2 milliard dollarga, Hindistonda 4,6 milliard dollargacha o'sishi kutilmoqda. 2021-yildagi 88,1 milliard dollardan 2026-yilda 180,2 milliard dollargacha o'sishi kutilmoqda. BRICSGa a'zo mamlakatlarda smartfonlar va raqamli to'lovlar odatdagidan tobora ko'proq qo'llanilmoqda, BRICS tarkibiga kiruvchi mamlakatlardagi uyali aloqa abonentlarining taxminan 85-98 foizi smartfonlardan foydalanadi.

2021-yilga kelib, Rossiya va Xitoyda 15 yoshdan oshganlarning deyarli 87 foizi raqamli to'lovlarni amalga oshirgan yoki raqamli to'lovlar orqali o'z hisoblariga pul mablaolarni olishgan. Raqamli to'lovlarni amalga oshirish yoki ularni qabul qilib olishda Janubiy Afrika Respublikasida 81%, Braziliyada 77% va Hindistonda 35% ulush bilan Xitoyga nisbatan biroz pastroq ko'rsatkichga ega bo'lgan.

⁵ Таблицы составлены на основе данных Goldman Sachs. Dominic Wilson, Contantin Burgi, Stacy Carlson. A Progress Report on the Building of the BRICs. July 22, 2011.

⁶ Carlos Eduardo Lins da Silva. O brasil, os BRICS ea agenda internacional / Carlos Eduardo Lins da Silva // Бюллетень НКИ БРИКС. – 2012. – № 7 (июль).

Braziliyada onlayn tranzaksiyalarni bajarishda asosiy usullar kredit kartalari va raqamli to'lovlar bo'lsa, raqamli hamyonlar (QIWI, Yandex Money va Web Money kabilar) tobora ko'proq foydalanilayotgan bir vaqtda Rossiyada hali ham mahsulotni yetkazib berishda naqd pul orqali hisob-kitob qilinmoqda.⁷ Hindistonda kartalar va naqd pul orqali yetkazib berish afzal ko'rilgan usullardan hisoblanadi. Visa, Mastercard va American Express kartalari Hindistonda RuPay (ichki karta) kabi keng tanilgan va ko'p foydalaniladigan kartalardandir. Xitoyda esa mahalliy raqamli hamyonlar (asosan WeChat Pay, Tenpay va Alipay) afzal ko'rilgan onlayn to'lov usuli bo'lib qolmoqda.

8. Kelgusi yillarda global sun'iy intellekt (AI) bozori tez sur'atlar bilan o'sishi 2025-yilga kelib 126 milliard dollarga yetishi taxmin qilinmoqda. Katta hajmdagi ma'lumotlar (Big Data) ning kengroq o'zlashtirilishi 2027-yilga kelib 103 milliard dollargacha o'sishi kutilmoqda. BRICSga a'zo mamlakatlaridagi yirik va kichik kompaniyalar ko'plab an'anaviy tarmoqlarni, jumladan energetika, ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi, soo'liqni saqlash va moliya sohalarini tubdan o'zgartirishi kutilayotgan AI (sun'iy intellekt) texnologiyalarini qo'llashni boshlaydi. Braziliya yalpi ichki mahsuloti 2030-yilga borib sun'iy intellektni keng ko'lamda joriy etish natijasida 7,1 foizga o'sishi mumkin.⁸ Rossiya AI bozorining qiymati 2021-yilda 3,8 milliard dollarga baholandi, shuningdek, bozor o'sish sur'ati 9,6 foizni tashkil etdi. 2020-yilda 168 ta AI startaplari va 480 ga yaqin sun'iy intellektni rivojlantirish firmalari mavjud edi.⁹

Sberbank 2024-yilgacha AI ni (sun'iy intellektni) rivojlantirish uchun 112 milliard rubl (1,96 milliard dollar) ajratdi. Celsius loyihasi doirasida COVID-19 tashxisi uchun AI texnologiyalaridan foydalanadi. Kaspersky Cybersecurity Lab yangi sun'iy intellekt yordamida xavfsizlik monitoringi tizimini ishlab chiqdi. 2019-yildan boshlab bir qancha AI dan (sun'iy intellektdan) foydalanuvchi yetakchi yirik firma va kompaniyalar, jumladan Yandex, MTS, Sberbank, Gazprom va Rossiya to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar jamo'armasini o'ziga qamrab olgan holda "Ixtiyoriy axloq kodeksi" ga qo'shildi.

2025-yilga borib Hindistonning sun'iy intellekt bozori 7,8 milliard dollarga yetishi kutilmoqda. AI (sun'iy intellekt) texnologiyalari va xizmatlarining asosiy iste'molchisi Hindiston chakana savdosi bo'lsa, undan keyin ikkinchi o'rinda telekommunikatsiya va fintech (moliyaviy texnologiya kompaniyalari) hisoblanadi.¹⁰ 2025-yilgacha BRICS tashkiloti tarkibiga a'zo mamlakatlar raqamli texnologiyalarning quyidagi sohalarida, masalan, raqamli tafovutni bartaraf etish (raqamli infratuzilma sohasida axborot almashinuvi, loyihalarni moliyalashtirish, kompyuter savodxonligi kabi yo'nalishlar) sohasida, raqamli boshqaruv masalalarini muhokama qilishni osonlashtirish va yordam berish (xalqaro forumlarda), raqamli iqtisodiyotning o'lchov me'zonlarini yaxshilash va takomillashtirish, xususi sektor bilan hamkorlikni kengaytirish, yangi raqamli texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etishda o'zaro hamkorlikni yanada kuchaytirish ko'zda tutilgan.

REFERENCES

⁷ Никонов В. А. Пробуждение БРИК / В. А. Никонов. – 01.10.2009.

⁸ В. М. Давыдов // БРИК: предпосылки сближения и перспективы взаимодействия. – М. : ИЛА РАН, 2010.

⁹ Декларация, принятая по итогам саммита БРИКС (г. Санья, о. Хайнань, Китай, 14 апреля 2011 г.).

¹⁰ РосБизнесКонсалтинг. Д. Медведев: Реформа мировой финансовой системы не учитывает роли БРИКС.

1. Давыдов, В. М. Особенности сотрудничества в формате БРИК и роль России /
2. В. М. Давыдов // БРИК: предпосылки сближения и перспективы взаимодействия. – М. : ИЛА РАН, 2010.
3. Никонов В. А. Пробуждение БРИК / В. А. Никонов. – 01.10.2009.
4. Совместное заявление лидеров стран БРИК.
5. Совместное заявление стран БРИК по глобальной продовольственной безопасности.
6. Совместное заявление глав государств и правительств стран-участниц Второго саммита БРИК (г. Бразилиа, 15 апреля 2010 г.).
7. Декларация, принятая по итогам саммита БРИКС (г. Санья, о. Хайнань, Китай, 14 апреля 2011 г.).
8. РосБизнесКонсалтинг. Д. Медведев: Реформа мировой финансовой системы не учитывает роли БРИКС.
9. Делийская декларация (принята по итогам IV саммита БРИКС).
10. Саммит БРИКС в Южно-Африканской Республике // Сайт президента РФ. – 2012. – URL: <http://www.kremlin.ru/news/17752>
11. Таблицы составлены на основе данных Goldman Sachs. Dominic Wilson, Contantin Burgi, Stacy Carlson. A Progress Report on the Building of the BRICs. July 22, 2011.
12. Составлено на основе IMF World Economic Outlook, October 2012.
13. Хенкин, С. М. Восходящие государства-гиганты БРИКС: роль в мировой политике стратегии модернизации / С. М. Хенкин // Бюллетень НИИ БРИКС. – 2012. – № 7 (июль).
14. Carlos Eduardo Lins da Silva. O brasil, os BRICS ea agenda internacional / Carlos Eduardo Lins da Silva // Бюллетень НИИ БРИКС. – 2012. – № 7 (июль).